

Svakidašnje opasnosti u osnovnim školama – iskustva i pripremljenost za reagiranje: primjer Splita

SANJA STANIĆ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
e-mail: sstanic@ffst.hr

UDK: 371.6:316.334.56
371.6:628
Prethodno priopćenje
Primljeno: 11. listopada 2007.

U članku su predstavljeni rezultati istraživanja provedenog u osnovnim školama na području grada Splita, s temeljnim ciljem istraživanja iskustava i pripravnosti u slučaju svakodnevnih opasnih situacija i hazardnih događaja. Istraživanje je motivirano povećanom rizičnošću života u suvremenom društvu, što se na globalnoj razini manifestira kao porast velikih nesreća, katastrofa i drugih kriznih situacija, a na razini svakidašnjice u vidu ozljeđivanja i stradanja pojedinaca. Podatci pokazuju kako su u takvim uvjetima djeca među najranjivijim dijelovima populacije.

Prema rezultatima u iskustvima učenika i škola prevladavaju svakodnevne opasne situacije i incidenti, dok hazardne situacije nisu zabilježene. Pripravnost nije na prihvatljivoj razini, zbog dva temeljna razloga: većina učenika ne zna preporučena ponašanja u slučaju opasnih i hazardnih situacija, i drugo, konstatirani su određeni čimbenici koji umanjuju sigurnost škola. U zaključku se rezultati promatraju u kontekstu suvremenog hrvatskog društva i interpretiraju u odnosu na zanemarivanje rizika i hazarda.

Ključne riječi: HAZARDI, OPASNOSTI, OSNOVNA ŠKOLA, UČENICI, PRIPRAVNOST, ISKUSTVA, SIGURNOST

Uvod

Petnaestak godina nakon što je suvremeno društvo problematizirao kao rizično Ulrich Beck konstatira kako rizici izmiču nadzoru institucija. Pojam društva rizika, prema ovom autoru, označava "razvojnu fazu modernog društva u kojoj se socijalni, politički, ekološki i individualni rizici koje je izazvala dinamika inovacije sve više otimaju institucijama kontrole i osiguranja industrijskog društva" (2001:41). I drugi autori naglašavaju stalno rastući stupanj hazardnosti suvremene civilizacije, strukturnu neizbježnost porasta broja, tipova i intenziteta različitih rizika kojima smo okruženi, te koji se proizvode dnevno i u čijoj proizvodnji i mi sami sudjelujemo (Čaldarović, 1994a:15). Ako su industrijsko društvo i Moderna bili suočeni s rizicima napretka, post-industrijsko društvo i Postmoderna u cjelini se suočavaju sa stalnim napredovanjem rizika (Kalanj, 1994:24). Od prvih upozorenja na način tehnološkoga, ekonomskog i socijalnog razvoja naše društvo je postalo još ranjivije, jer su se odlukama o nuklearnoj energiji, primjeni genetske tehnologije, humane genetike, nanotehnologije, računalne znanosti, uspostavile nepredvidljive, nekontrolabilne posljedice koje se ne mogu komunicirati, a čime je ugrožen život na Zemlji (Beck, 2002:3). U rizičnom svjetskom društvu identificiraju se tri razine opasnosti: ekološka i globalna ekonomska kriza, te rizik od međunarodne terorističke mreže (Beck, 2002:4). Globalizacija rizika, odnosno njihovih posljedica, utemeljenje je tezi o "zajednici zajedničke budućnosti" (Beck, 2002:6).

Porast rizičnosti življenja u suvremenom društvu manifestan je na globalnoj razini kao učestala katastrofalna događanja i različite krizne situacije diljem svijeta, često s nepredvidljivim posljedicama kojima je pogođen sve veći broj ljudi.¹ Uža razina manifestiranja su prostori svakidašnjeg kretanja i aktivnosti koje se stalno prakticiraju. Javni prostori, dom ili radno mjesto, izvori energije, tehnički uređaji i različita pomagala, kuhanje, vožnja automobilom ili liftom, stalni su rizici. Pritom je proturječno što se svagdanji prostori i prakse najčešće doživljavaju sigurnima, dok suprotno tome,

¹ Stručnjaci UN-a procjenjuju da je broj katastrofa od 1962. do 1992. prosječno godišnje rastao za 6 posto. Katastrofe su prosječno pogađale 200 milijuna ljudi svake godine tijekom devedesetih godina 20. stoljeća, što je četverostruki porast u odnosu na šezdesete godine (Bankoff, 2001:19).

podatci pokazuju da se znatan broj ozljeđivanja i stradanja događa upravo u prostorima doma i za vrijeme obavljanja svakidašnjih poslova.

Prema S. Cutter i C. T. Emrich (2006:103) osjetljivost stanovništva na rizike je diferencirana tako da su neki dijelovi populacije, sukladno svojim demografskim i socioekonomskim obilježjima, osjetljiviji od drugih.² Uzevši u obzir dobne skupine, pokazalo se da su djeca među najugroženijima, bilo da je riječ o posljedicama globalnih rizika,³ ili onih prisutnih u svakidašnjem životu.⁴ Osim fizičkih posljedica, istraživanja su potvrdila da iskustva katastrofa ostavljaju i dugoročne posljedice na psihičko zdravlje onih koji su ih doživjeli (Čorkalo, 1992). I u tom su kontekstu djeca osjetljivija jer se nakon opasnog ili katastrofalnog događaja znatno teže od odraslih nose s gubitkom i traumom.⁵

Ranjivost djece proizlazi iz različitih čimbenika kao što je primjerice razina njihova fizičkog i mentalnog razvitka. No pokazalo se da je stradanje djece u katastrofama i nesrećama i socijalno uvjetovano.⁶ Tako je u razvijenim zemljama općenito manji broj ozljeda i smrtnosti djece⁷ što se uz ostalo pripisuje i dugogodišnjim mjerama prevencije, među kojima značajno mjesto zauzima edukacija djece, ali i drugih aktera koji su angažirani u njihovoj skrbi. Korisnost te edukacije pokazana je i istraživanjima prema kojima djeca koja su bila uključena u programe o hazardima imaju stabilniju percepciju rizika i manje strahove povezane s hazardnim situacijama, te bolje poznaju preporučena ponašanja. Također su znatno bolje rezultate pokazala djeca koja su pohađala dva ili više edukacijskih programa od onih koja su pohađala manje (Ronan i sur., 2002).

Problem, ciljevi i svrha istraživanja, uzorak, metodološki pristup i određenje pojmova

Rizici su dio svakidašnjice i neizbježan dio naše egzistencije, u tom su kontekstu djeca iznimno osjetljiva skupina. Iako su u svakom razvojnom razdoblju izložena specifičnim opasnostima,

² Prema istim autorima socijalna osjetljivost je posljedica socijalnih nejednakosti, a podrazumijeva rezistentnost socijalnih grupa na udare katastrofa, kao i njihovu mogućnost da se uspješno oporave od njih. Ta otpornost nije samo funkcija sociodemografskih značajki populacije, nego i kompleksnih društvenih konstrukata (Cutter i Emrich, 2006:103).

³ Računa se da je među stradalima u katastrofama otprilike trećina djece, koliko ih je stradalo i u razornom tsunamiju 2004. godine. Prema podatcima Međunarodnoga crvenog križa iz 2001. godine, između 1991. i 2000. godine svake godine je 242 milijuna ljudi pogođeno prirodnim katastrofama ili oružanim sukobima. Od toga broja bilo je 76,5 milijuna djece mlađe od 15 godina, od kojih većina živi u nerazvijenim zemljama. Studija UNHCR-a iz 2002. godine potvrđuje da su djeca najveća populacija koja strada u prirodnim katastrofama i oružanim sukobima. Prema istom izvoru otprilike 115 000 djece stradalo je svake godine između 1991. i 2000., od čega približno 85 000 u oružanim sukobima, a 30 000 u prirodnim i tehnološkim katastrofama (Jabry, 2002:6).

⁴ Podatci za Republiku Hrvatsku pokazuju da su ozljede najčešći uzrok smrtnosti kod populacije školske djece. 1998. godine ozljede su činile 52,5 posto smrtnosti djece u dobi od 5 do 14 godina, većina od prometnih nesreća. Nefatalne ozljede djece školske dobi najviše se događaju za vrijeme igre, sporta i rekreacijskih aktivnosti, dok je kao lokacija visokog rizika ozljeđivanja konstatirana ulica, srednjeg rizika dvorište ili igralište, a kao lokacija niskog rizika kuća (Vorko-Jović i sur., 2001:59). U razdoblju od 1995. do 2005., u Hrvatskoj je zbog nesreća u dobi do 19 godina smrtno stradalo 2 163 osoba. Pojedinačni vodeći uzroci smrti su promet s 993, samoubojstva s 357 i utapanja sa 185 slučajeva, potom ugušenja 87, otrovanja 54, oružje/eksplozivne naprave 53, padovi 47 i opekline s 27 slučajeva, a zabilježeno je i 78 slučajeva ubojstva (Mujkić, 2007).

⁵ U tom su smislu ilustrativna istraživanja djece traumatizirane ratnim događanjima, koja navode Barenbaum, Ruchkin i Schwab-Stone (2004). Iako među rezultatima postoje razlike, što se tumače različitim čimbenicima iz socijalnog ili psihološkog miljea, većina je autora suglasna u tome da je najugroženija populacija djece od 5 do 9 godina, čija je svijest o događaju, kao i mogućnost da prožive događaj, u razvoju, te im nedostaju konsolidirani identitet i obrambeni mehanizmi.

⁶ Više je istraživanja pokazalo socijalnu uvjetovanost nesreća kod djece. Primjerice studija Woodruffea, Glickmana i Powera (1993) upućuje na to da imaju utjecaja siromaštvo kućanstva i prevelik broj ukućana.

⁷ Ilustrativno je da godišnja stopa smrtnosti djece u Istočnoj i Središnjoj Europi iznosi 23,7 na 100 000 stanovnika, dok je u Zapadnoj Europi 12,6 na isti broj. Krajnosti na ljestvici su Švedska sa 7,3 smrtnosti djece od nesreća na 100 000 stanovnika te Rumunjska s 54,7 (Mujkić, 2006).

za djecu u dobi od šest do sedam godina znakovita je, povezano s početkom školovanja, izvjesna razina osamostaljivanja od roditeljske skrbi, a time i veća izloženost opasnostima i rizicima. U toj dobi oni dulje borave sami kod kuće, prinuđeni su rukovati kućanskim aparatima, priređivati sebi hranu, samostalno obavljati svakidašnju higijenu, kretati se javnim prostorima i sl. Osim toga, dio dana borave u školi kao prostoru visoke gustoće populacije, gdje izbijanje i manje krizne situacije može imati teže posljedice.

Ako se dogode opasne ili hazardne situacije, od presudnog je značenja poznavanje preporučene ponašanja i pripravnost, što će znatno umanjiti rizik i posljedice. Problem od kojega polazimo su određeni aspekti sigurnosti konkretne populacije, odnosno djeca spomenute dobi i škola u uvjetima rizičnosti i njihova pripravnost za opasnosti i hazarde.

Sukladno prethodnome, temeljni cilj je istražiti svakidašnje opasnosti i hazarde na razini iskustva, poznavanja preporučenog ponašanja i pripravnosti. Temeljna svrha i primjenjivost nalaza je u dobivanju spoznaja o problemu kako bi se poduzele preventivno-edukativne mjere na unapređenju sigurnosti.⁸

U uzorku su bile 22 osnovne škole na području grada Splita, a poduzorak su činili svi ravnatelji osnovnih škola u uzorku. Također je slučajnim odabirom iz uzorka izdvojeno šest osnovnih škola iz kojih je istim načinom izdvojen po jedan prvi razred, te je tako dobiven poduzorak učenika koji je brojio 124 djece, što je bilo 7 posto od njihova ukupnog broja u 22 škole.

Metodološki pristup prilagođen je problemu i ciljevima, a određen metodološkim poteškoćama. Naime istraživana populacija djece je dobi kad još nisu savladali pismenu komunikaciju, što je zahtijevalo primjenu posebnih načina. Potom, istraživane su pojave, a osobito se to odnosi na hazardne situacije, s kojima navedena populacija u najvećem broju nije imala iskustva. Sukladno prethodnome, odabrane su sljedeće metode:

a) Polustrukturirani, skupni intervju s učenicima⁹ na temu “Doživio/la sam opasnost”, u trajanju jednoga školskog sata (45 minuta), s temeljnim ciljem istraživanja iskustava, izvora informacija i poznavanja ponašanja u opasnim i hazardnim situacijama. Intervjui su prethodno dogovarani s ravnateljima i razrednim nastavnicima, koji su im i nazočili, a uz njihovu suglasnost razgovori su tonski snimani. Učenici su na pitanja odgovarali podizanjem ruku, a pomoćnik intervjuera brojio je i bilježio njihove odgovore.

b) Crtežom na temu “Što bih učinio/la da se zapali...”, u tehničkim flomastera ili drvenih boja, u trajanju jednoga školskog sata, istraženo je poznavanje pravilnog ponašanja u slučaju pretpostavljene, opasne situacije (zapaljenje električnog uređaja dok je dijete samo u kući). Djeca su se trebala zamisliti u ispričanoj situaciji te nacrtati što bi poduzeli. Pritom su se mogli poslužiti “oblačićima” u kojima su mogli napisati što lik govori ili namjerava učiniti. Taj je način također prethodno dogovoren s ravnateljima i razrednim nastavnicima koji su bili prisutni provođenju.

c) Polustrukturirani individualni intervju s ravnateljima na temu “Škola u kriznim situacijama”, radi utvrđivanja iskustva i pripravnosti škole za krizne situacije. Intervjui su prethodno dogovarani i tonski snimani, a prosječno su trajali 30 minuta.

d) Jednokratno promatranje čiji je sadržaj bio interijer i bliži okoliš školskih zgrada škola u uzorku, radi utvrđivanja opremljenosti (oprema za gašenje požara, razglas, panična svjetla, videonadzor, mogućnost prilaza) i mogućih rizika.

⁸ Istraživanje je provedeno 2006. godine u *Regionalnom središtu za pružanje pomoći i uklanjanje posljedica katastrofa*. Rezultati istraživanja predloženi su Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa RH, koje je temeljem istih odobrilo pilot edukativno-preventivnog programa.

⁹ Učenici su tijekom razgovora bili otvoreni i komunikativni, što je voditelju intervjua olakšavalo ostvarivanje prisnosti i dobivanje informacija, dok je s druge strane živahnost učenika katkad otežavala vođenje intervjua.

Slika 1. Grafički prikaz uzorka i korištenih metoda

	N	METODE			
		Promatranje	Polustrukturirani individualni intervju	Polustrukturirani skupni intervju	Crtež
UZORAK					
Osnovne škole u Gradu Splitu	22	X			
PODUZORCI					
Ravnatelji osnovnih škola u Gradu Splitu	22		X		
Slučajno odabrane osnovne škole	6				
Učenici prvih razreda slučajno odabranih škola	124			X	X

U kontekstu istraživane problematike važno je određenjem pojmova razlikovati dva tipa istraživanih situacija. Pod situacijama svakidašnjih opasnosti podrazumijevat ćemo one koje se mogu dogoditi u prostorima stalnoga boravka i kretanja, te za obavljanja dnevnih aktivnosti. Kad su akteri djeca, zbog nepoznavanja, neiskustva ili nepažljivosti, posljedice mogu biti lakše ili teže ozljede. Te se situacije događaju često, a njihovi su razmjeri ograničeni, što ne isključuje mogućnost tragičnog ishoda za pojedinca ili grupu.

Druge situacije su šireg opsega i posljedica (požar, potres, poplava), prema čemu se klasificiraju kao akcidenti, incidenti, nesreće ili katastrofe. Kako su u istraživanju te situacije pretpostavljene te nije bio izvjestan njihov daljnji razvoj i opseg posljedica, koristili smo se pojmom hazarda u smislu potencijalnosti i prijetnje. Naime prema D. Čorkalo (1992:64) hazardi su događanja u okolini što sadržavaju prijetnju u odnosu na ljude ili objekte koji su im vrijedni. Hazardi su potencijalni događaji izazvani ekstremnim uvjetima prirodne okoline ili kvarovima u tehnološkoj okolini.¹⁰

Svakidašnje opasnosti i hazardne situacije u iskustvima djece

Prema rezultatima intervjuja u iskustvima većine djece prevladavaju doživljaji opasnih svakidašnjih situacija, dok je vrlo mali broj njih u razgovoru spominjao hazardne. Kad je riječ o posljednjima, sukladno podneblju, uglavnom su bili posrijedi doživljaji požara na otvorenom, većih ili manjih razmjera, pri čemu djeca nisu bila sudionici događaja, nego su promatrala s veće udaljenosti. Takve su prizore djeca doživjela ljeti, tijekom odmora uz obalu ili na selu. U svojim, katkad i preuveličanim, opisima viđenoga oni su najčešće govorili o prizorima golemoga plamena, strašnog dima, brzini širenja vatre i zvukovima sirena, što ilustrira snažan doživljaj viđenog događaja.

Svakidašnje opasnosti koje su djeca doživjela najčešće su se događale na otvorenim prostorima igrališta, dvorišta, u okolišu mjesta stanovanja te u prostoru grada, a u slobodnom vremenu i tijekom igre. Ozljede iz tih situacija najčešće su bile lakše naravi, zadobivene zbog padova, predmeta za igru ili pronađenih u okolišu (komadi drva, štapovi, limenke, krupni otpad, narkomanski pribor i dr.). Među opasnostima što su ih doživjeli na otvorenom, djeca su spominjala i slučajeve kad su se izgubili od roditelja.

¹⁰ Korisno je pritom napomenuti razlike između hazarda i katastrofe, kao i hazarda i rizika. D. Alexander (prema Bankoff, 2001:33) određuje hazard kao ekstreman geofizički događaj ili potencijalno opasnu ljudsku aktivnost, dok je katastrofa učinak hazarda na ljudsko društvo s posljedicama materijalnih šteta, bolesti i smrti. Iako se često drže istoznačnicama, treba razlikovati i hazard od rizika. Prema O. Calderoviću (1994b:4) hazard i rizik su potencijalne opasnosti, s tim da je rizik mjerljivija opasnost, koja se može kvantificirati, dok su hazardi nemjerljive opasnosti koje se operacionaliziraju u konkretne rizike tek kad se manifestiraju i materijaliziraju.

Na drugom su mjestu opasne situacije koje su djeca doživjela u prostorima doma, najviše u kuhinji i kupaonici, zbog neopreza ili rukovanja predmetima i uređajima. Najviše se tih situacija događalo kad su djeca u kući bila sama ili s drugom djecom, a najčešće su ozljede bili padovi, posjekline i opekline.

Na trećem su mjestu i manje učestale opasnosti koje su djeca doživjela tijekom ljetovanja, odmora ili izleta. Sukladno tom da ova populacija živi u primorju, opasnosti su se najčešće događale uz more ili obalu, a ozljede su bile uzrokovane padovima, ubodima kukaca i ugrizima životinja te opeklinama sunca. Manji broj djece spominjao je opasne situacije tijekom boravka u moru, kao što je udaljivanje od obale i poteškoće s plivanjem.

U okviru intervjua istraženi su izvori informacija i upozorenja na opasnosti, a prema tvrdnjama djece, to su na prvom mjestu roditelji. Otprilike polovina djece izjavilo je kako ih roditelji imaju običaj upozoravati na opasnosti, pri čemu to češće radi majka, a manje otac. Roditeljska upozorenja su najčešće u vidu kratkih uputa ili zabrana, a odnose se na izbjegavanje kontakata s nepoznatim osobama, ponašanje na ulici i u prometu, izbjegavanje predmeta odbačenih u okolišu, na izvore električne energije i vatre, opasne stvari u domu i sl. S druge strane, znatno je manji broj roditelja koji djeci kažu što treba učiniti ako se dogodi neka od hazardnih situacija.

Drugi izvor informacija o opasnostima je škola, konkretno sadržaji u okviru predmeta Priroda i društvo. Djeca su najviše izjavljivala kako su na satovima tog predmeta učili telefonske brojeve žurnih službi pa većina njih zna nabrojiti tri telefonska broja, ali ih je manje koji povezuju ispravan broj s određenom žurnom službom. Pokazalo se da je tek neznatnom broju djece poznat telefonski broj 112.

Iako je bio pretpostavljen, televizijski program se nije mogao konstatirati kao izvor informacija o opasnostima. Ako je suditi po tvrdnjama djece, u ponudi televizijskog programa nema sadržaja na tu temu. Razlog ovakvom nalazu mogao bi biti taj što su djeca najčešće izjavljivala kako prate crtiće, filmove, *sapunice* i zabavne emisije, dok obrazovni program, u okviru kojega bi se možda mogli pronaći određeni sadržaji, povremeno gleda njih tek zanemariv broj.

Kako pokazuju prethodni nalazi, u iskustvima djece hazardi su evidentirani kao rijetki i prostorno udaljeni, bez osobne uključenosti, dok prevladavaju doživljaji svakidašnjih opasnosti. Ti bi se rezultati mogli tumačiti kao očekivani i umirujući; neiskustva hazarda sukladna su kontekstu podneblja, gdje krizni događaji širih razmjera nisu bilježeni izvjesno vremensko razdoblje, a učestalost opasnosti u životu djece mogla bi se pripisati redovitim iskustvima djece te dobi. No u suvremenim uvjetima rizično je podcjenjivati i jedne i druge opasnosti; izuzetost nekog područja, zemlje ili regije od hazarda nije trajno stanje, nego tek mirno razdoblje koje može dulje ili kraće trajati. Kad su posrijedi svakidašnje opasnosti, u današnjim uvjetima i mala ozljeda može biti velika opasnost za zdravlje, primjerice ubod narkomanskim priborom, a slično je i s brojnim drugim svakidašnjim opasnostima, što se na poseban način mogu odraziti na fizičko ili psihičko zdravlje djeteta.

Treba se osvrnuti i na konstatirane izvore informacija o opasnostima: roditelje i školu. Nesumnjivo su roditeljska upozorenja povezana s učestalošću događanja opasnosti i hazarda, pa su tako skloni upozoravati djecu na opasnosti koje postoje u svakidašnjem životu urbane sredine, dok su hazardne situacije rijetko prisutne u njihovim upozorenjima. S druge strane, znanja što ih djeca stječu u školi ograničena su, ali ipak sadržavaju za ovu dob ključne informacije, što su telefonski brojevi žurnih službi. Ipak propust je što ih se ne upućuje na broj 112 kao jedinstveni telefonski broj za sve vrste hitnih situacija, koji bi im bilo lakše pamtit, a korisno ga je znati i stoga što je zajednički za većinu europskih zemalja.

Poznavanje preporučenog ponašanja u opasnim i hazardnim situacijama

Koliko djeca poznaju preporučena ponašanja istraženo je na primjerima pretpostavljenih situacija: svakidašnje, potencijalno opasne situacije nestanka električne energije, te u slučaju hazarda

dnih – potresa i požara. Prve dvije, nestanak električne energije i potres istražene su intervjuom, a posljednja crtežom.

Temeljem tvrdnji djece, ako bi nestalo električne energije dok su sami kod kuće, utvrđena su tri najučestalija ponašanja.¹¹ Najviše bi djece tada ostalo mirno; izjavljivali su da bi čekali dok struja ne dođe, ne bi poduzimali ništa, ili bi otišli na spavanje. Iako ta skupina nije upoznata s preporučenim ponašanjima, njihovu reakciju bismo, imajući na umu sigurnost, ocijenili kao neopasnu i prihvatljivu. Nešto manje zastupljeno ponašanje moglo bi se odrediti kao nepoznavanje okolnosti, a podrazumijeva izjave djece o tome da bi tada uključili televizor, računalo ili *play-station*. Treća grupa ponašanja obuhvaća postupke kojima djeca pokušavaju uspostaviti redovitost i to na dva načina. Prvi je za ovu dob potencijalno opasan i stoga nepreporučljiv, a to su djeca koja su izjavila kako bi palili šibice i svijeće, dok je drugi preporučeno ponašanje za dob, a ovamo se ubrajaju djeca koja su izjavila da bi se kod nestanka električne energije koristili baterijskim lampama.

U slučaju zamišljene situacije potresa također su dobivene tri skupine najčešćih reakcija.¹² Najviše je djece koja se u toj situaciji ne bi snašla; oni su tvrdili da ne znaju što učiniti, kako bi se preplašili ili bi dozivali starije. Toj skupini pripadaju i različita ponašanja nepravilnog skrivanja, primjerice pod deku ili u ormar. Slijede ponašanja različitih načina bijega; niz stepenice, liftom, kroz prozor s viših katova, kao vrlo opasni načini, čak i opasniji od samog hazarda koji ne mora imati teže posljedice. Najmanje je, u trećoj skupini, djece koja u slučaju potresa znaju pravilan način ponašanja i koja su izjavljivala kako bi se skrila pod stol ili ispod okvira vrata.

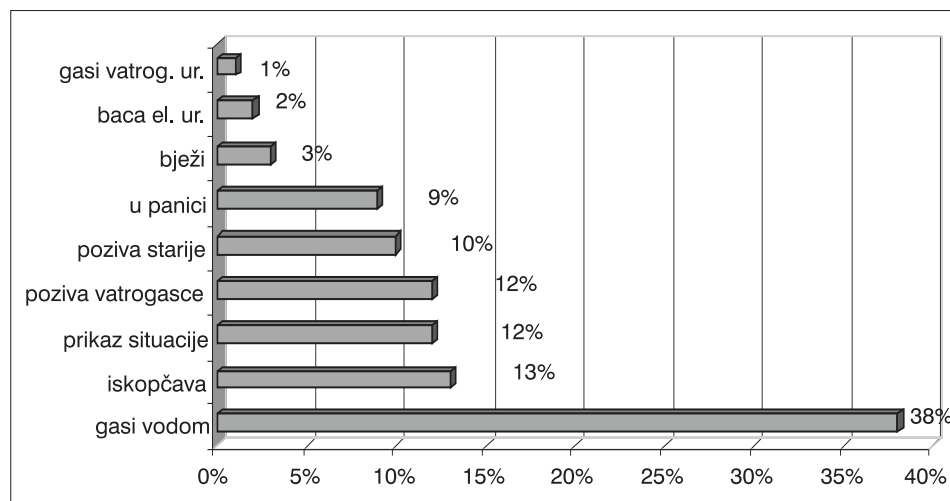
Slijedeća istraživana situacija je zapaljenje električnog uređaja koji je uključen u električnu mrežu. Pravilno ponašanje u toj opasnoj situaciji nešto je složenije¹³ pa se nije očekivalo da će sedmogodišnjaci poznavati taj način. Smatrali smo kako je za tu dob najprikkladnije i najmanje opasno rješenje, koje bi djeca trebala znati, pozivanje vatrogasaca. No grupiranjem crteža na kojima su djeca prikazala što bi učinila dobili smo devet skupina različitih rješenja, među kojima je najviše onih čije bi poduzimanje podrazumijevalo dodatnu ugrozu, a manje su zastupljena ona koja bi bila prihvatljiva ponašanja:

Kako pokazuju podatci, najviše je djece, 38 posto, koja bi vodom gasila zapaljeni uređaj pod naponom, primjenjujući tako u ovom slučaju najpogubnije rješenje. Crteža koji prikazuju dijete kako iskopčava uređaj iz utičnice bilo je 13 posto, dok je crteža gdje je samo prikazana opisana situacija, bez rješenja bilo 12 posto. Crteža koji prikazuju dijete kako poziva vatrogasce je 12 posto, kako poziva mamu ili starije 10 posto, dok se o paničnoj reakciji da zaključiti iz 9 posto crteža. Bijeg iz kuće nacrtalo je 3 posto djece, kako bacaju zapaljeni uređaj 2 posto, a gašenje vatrogasnim aparatom prikazuje samo 1 posto.

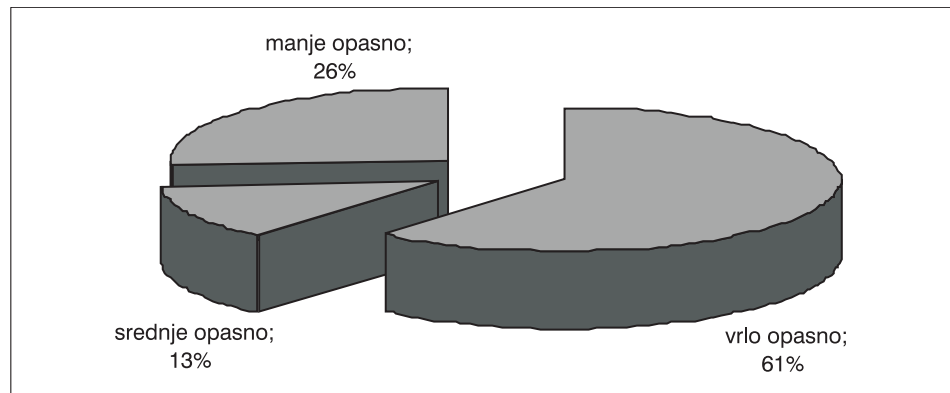
¹¹ Kod nestanka električne energije u kući pravilno ponašanje podrazumijeva prethodnu uputu djetetu od strane roditelja. Naime roditelji koji ostavljaju dijete samo kod kuće trebali bi osigurati baterijsku lampu i rezervne baterije, te uputiti dijete na mjesto gdje se ona nalazi i kako se uključuje. Za djecu te dobi nije preporučljivo baratanje voštanicama ili šibicama.

¹² U slučaju potresa u zatvorenom preporučeno je skrivanje ispod tvrdih površina stola, ispod dovratka ili u manjim prostorijama u kući. Djeci treba savjetovati da se skrivaju ispod stola, prekrivanje glave jednom rukom a drugom držanje za nogu stola.

¹³ Pravilno ponašanje u slučaju požara električnih uređaja u stanu podrazumijeva sljedeća postupanja: ako je moguće, staviti uređaj u beznaponsko stanje (izvaditi utikač iz utičnice). U gašenju se koristiti aparatima s ugljičnim dioksidom ili prahom. Ugušiti požar prekrivanjem. Prekrivači ne smiju biti od sintetičkih materijala, nego od pamuka ili vune. Ne rabiti vodu za gašenje požara ako je uređaj pod naponom. Vodom mogu gasiti samo osposobljene i na odgovarajući način zaštićene osobe uz određeni razmak od uređaja pod naponom. Ako je jedina mogućnost za gašenje kućanskog aparata pod naponom voda, preporuča se obući suhe visoke čizme i gumene rukavice, vodu raspršivati u sitnije čestice i zauzeti razmak više od 10 metara. Ne ulaziti u zonu gdje se polijevalo s vodom.

Slika 2. Rješenja situacije zapaljenja električnog uređaja

S obzirom na to da je riječ o djeci, rješenja su kategorizirana isključivo prema kriteriju opasnosti po život i zdravlje, a dobiveni podatci prikazani su sljedećim grafikonom:

Slika 3. Kategorizacija rješenja prema opasnosti za život i zdravlje

U kategoriju visoke opasnosti uključena su rješenja gašenja vodom, bacanja uređaja, te panična reakcija i nesnalaženje, pa bi na taj način u velikoj opasnosti bilo 61 posto djece. Srednje opasnim, s obzirom na to da ne znamo daljnju reakciju, procijenjeno je izvlačenje utikača iz utičnice, što bi učinilo 13 posto djece, a najnižom opasnošću kategorizirani su crteži koji prikazuju pozivanje vatrogasaca i starijih, bijeg iz kuće te gašenje vatrogasnim aparatom, što bi ukupno učinilo 26 posto djece.

Temeljem analize svih istraživanih situacija možemo zaključiti da većina djece ne zna preporučena ponašanja kojima bi u opasnim i hazardnim situacijama, smanjili rizik i ublažili posljedice. No zabrinjavajuće je da bi zbog neznanja, pogrešno postupajući, dio njih više ugrozio zdravlje ili život nego što bi to izvorno uzrokovala opasna situacija. Iako su te reakcije znakovite u svim istraženim

situacijama, naglasit ćemo posljednju gdje se pokazalo da najveći dio djece ne zna za pogubnost djelovanja vodom na uređaj pod naponom te vjerojatno misle da postupaju ispravno, kad u ovom slučaju primjenjuju “općenitije” pravilo gašenja požara vodom. Kako je pokazala kategorizacija, veliki bi dio djece, ako bi se našli u toj situaciji ugrozio zdravlje ili život. Ista je situacija ilustrativna i za još jedan aspekt problema. Naime nalazi intervjua pokazali su da većina djece zna telefonske brojeve žurnih službi, te je stoga bilo za očekivati da će njih znatno više od 12 posto, koliko ih je nacrtao kako pozivaju telefonski broj 93, prakticirati naučeno i u ovoj situaciji pozvati vatrogasce. Dobiveni rezultati međutim nesumnjivo upućuju na to da veći dio djece ipak stečeno znanje ne primjenjuju u praksi.

Iskustva i pripravnost osnovnih škola za hazardne situacije

Prema tvrdnjama ravnatelja u osnovnim školama u gradu Splitu nije bilo hazardnih situacija većih razmjera, koje bi zahtijevale posebne intervencije i izvođenje djece iz zgrade. Ipak, neke su škole imale iskustva s manjim požarima ili plavljenjima. Požari su uglavnom bili na travnatim terenima u okolišu zgrade ili školskom dvorištu, a vatru su najčešće izazvala djeca, te je sanirana bez intervencije vatrogasaca. Plavljenja manjih razmjera, o kojima su govorili ravnatelji, najčešće su nastala zbog začepljenja, dotrajalosti ili neispravnosti odvoda, a učestalija su bila u vrijeme obilnih kiša. U manjem broju slučajeva, škole su kod plavljenja zatražile interveniranje žurnih službi.

Kao vid mogućih hazardnih situacija u školama mogu se izdvojiti dojave o eksplozivnim napravama postavljenim u školskoj zgradi kojih je tijekom posljednjih godina, u više navrata, bilo u većini splitskih osnovnih škola. U svim su slučajevima dojave bile lažne, a dojavljivači učenici koji su naknadno identificirani. U tim situacijama škole su prakticirale postupak obavještanja nadležnih službi, izvođenja djece na sigurnu udaljenost, te povratka u zgradu nakon što je utvrđeno da je prostor siguran: “Nismo koristili razglas da ne bi došlo do panike, nego je voditelj potiho obavijestio učitelje svakog razreda da izvedu djecu iz učionica. Oni su uzeli dnevnik i izveli djecu na igralište. U međuvremenu je došla policija koja je istražila i ništa nije našla. Kad su oni rekli da je sve u redu, djeca su se vratila na nastavu.”

No u slučaju manjeg broja škola, nakon što su dojave postale učestale, ta se opasnost počela zanemarivati; prema tvrdnjama ravnatelja, nakon nekoliko uzastopnih dojava nije provedena evakuacija: “Dojave su postale dosta česte, zadnja je bila prije par mjeseci. Gubilo se puno sati nastave. Tada smo procijenili da je dječji glas i da je to vjerojatno tempirano radi nekoga kontrolnog. Nismo išli na pražnjenje škole. Tako smo procijenili situaciju.”

Na pitanje o stanju i održavanosti školske zgrade većina ravnatelja, njih 68 posto, navodili su nedostatke poput velikih staklenih površina koje nisu dovoljno sigurne (prozori, zidovi, pregrade), dotrajalih prozorskih okvira, vodovodnih i električnih instalacija, prokišnjavanja krovova i slabog odvoda otpadnih voda. Ravnatelji su isticali kako su ti nedostaci rizični sami po sebi, a osobito bi mogli biti opasni u slučaju hazardne situacije: “Na prozorima su velika stakla. To nije problem samo naše škole, nego su sve tada građene na isti način. Okviri su u lošem stanju. Djeca sjede ispod tih prozora i jači vjetar može izbiti staklo iz okvira. Ne znam što bi bilo kad bi se dogodio malo jači potres.”

Prema tvrdnjama 36 posto ravnatelja sigurnost škole narušena je manjim incidentima poput nasilnih ulazaka ili ispada pojedinaca, najčešće roditelja i problematičnih učenika, a zbog nezadovoljstva nekim postupkom u školi ili zbog osobnih problema: “Danas se sve češće prijeti nastavnici. Postoje slučajevi upada pojedinaca, pa i fizičkih obračuna, a trebate znati da djeca oponašaju roditelje pa i oni pokazuju tendencije da se fizički obračunavaju i tako pokušavaju riješiti probleme. Prema tome mislim da su škole ugrožene, ranjive i da će biti još ranjivije. Ne isključujem mogućnost otimanja djece. Imali smo slučaj nasilnog ulazanja. Najčešće su to bolesni roditelji. To su bili zastrašujući trenutci. Fizički su nasrnuli na djecu... Dozvali smo policiju i dok smo ih čekali, mi smo morali izlaziti na kraj s roditeljima koji su psihički bolesni, a takvih je danas sve više.”

Ravnatelji su pesimistični u pogledu aspekta sigurnosti te pretpostavljaju kako se može očekivati njegova eskalacija. Dio njih čak drži vjerojatnim i terorističko djelovanje, a svoja razmišljanja

temelje na političkim previranjima i uključivanju Hrvatske u suvremena, svjetska kretanja: “Toliko se toga lošeg pojavilo posljednjih godina, što nismo ni mogli pretpostaviti. Približili smo se svijetu pa smo dobili dobre, ali i loše stvari. Takva opasnost je svakim danom, na žalost, sve realnija.”

Ravnatelji koji ovu mogućnost drže vjerojatnom, polaze od obilježja terorističkog djelovanja i osjetljivosti škole, koja je kao takva privlačan objekt: “Pokazalo se oni koji žele napraviti ozbiljan problem neće to učiniti na krivcima, nego na nevinim žrtvama. Svijet je osjetljiv na nevine žrtve. Sve terorističke škole koriste se upravo tim načelom: udariti tamo gdje je najosjetljivije, na škole, prijevoz, stadione i tamo gdje će biti najviše žrtava. To je osnova terorističkog djelovanja. To je njihova filozofija i doktrina.”

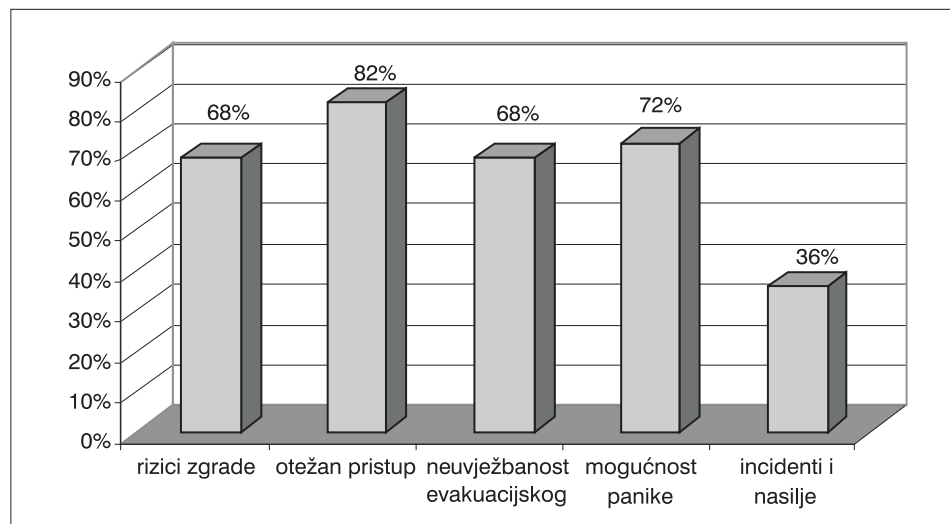
U pogledu pripravnosti za krizne situacije, škole imaju razrađen plan evakuacije, kojim su određeni djelatnici s određenim zaduženjima, a također je planom određen i način kretanja i napuštanja zgrade. No prema tvrdnjama ravnatelja, u 68 posto škola tijekom proteklih dviju godina, ili dulje, nije provedeno uvježbavanje evakuacijskog plana.

Istodobno većina ravnatelja, njih 72 posto, pretpostavlja da bi, ako bi došlo do iznenadne hazardne situacije koja bi zahtijevala izvođenje djece iz zgrade, zbog neuvježbanosti bilo otežavajućih okolnosti poput nesnalaženja, straha i panike: “Sigurno da bi bilo panike da se nešto ozbiljnije dogodi. Lako je napustiti zgradu kad je sve mirno, ali kad bi se dogodio potres, onda je to drukčije. I odrasli se izgube, podlegnu panici, a da ne govorim o djeci.”

U većini splitskih osnovnih škola, posebice onih u središtu grada, promatranjem je evidentiran, a od strane većine ravnatelja i potvrđen problem koji umanjuje sigurnost škola i učenika. Naime, čak je 82 posto ravnatelja istaknulo kako je otežano ili gotovo nemoguće da vozila žurnih službi pridu školskoj zgradi. Uzroci su uske gradske ulice i opterećenje prometom, ali ponajviše parkirani automobili. Neki od ravnatelja su upozorili na problem ili poduzeli korake da bi se riješio, međutim pokušaji nisu dali rezultate: “Više puta sam upozoravala na parkirane automobile, od njih je teško i čovjeku probiti se do škole, ali ništa od toga. Onda smo oko zgrade postavili stupiće, ali ni to nije rješenje jer parkiraju tik do samih stupića, tako da smo automobile samo malo udaljili i ništa više.”

Temeljem analiziranih aspekata može se utvrditi razina sigurnosti, odnosno pripravnosti splitskih osnovnih škola što je prikazano na Slici 4:

Slika 4. Neki aspekti pripravnosti osnovnih škola

Prema podacima u većini škola evidentirani su problemi ili propusti koji mogu utjecati na svakidašnju sigurnost ili pogoršati situaciju ako se dogodi neki od hazarda, pa se pripravnost ne bi se mogla procijeniti zadovoljavajućom. Sigurnost je tako umanjena zbog stanja školskih zgrada, neuvježbavanja evakuacijskog plana i nemogućnosti pristupa vozilima žurnih službi, a treba istaknuti i poseban, već prisutan vid nesigurnosti zbog manjih incidenata i nasilničkoga ponašanja, čiju eskalaciju, prema mišljenju ravnatelja, možemo očekivati.

Kao poseban problem treba naglasiti i zanemarivanje opasnosti u školama u kojima nije provedena evakuacija u slučaju koji je zahtijevao takav oprez. Zbog toga što se brojne opasnosti nisu dogodile, donosi se rizična odluka kojom se ta opasnost ignorira. Činjenica da su ovi nalazi znakoviti za manji broj škola ne umiruje s obzirom na to da je riječ o prostorima u kojima istodobno boravi i više stotina učenika.

Opremljenost škola za reagiranje u hazardnim situacijama

Rezultati promatranja općenito upućuju na razmjerno dobru opremljenost škola za reagiranje u slučaju opasnosti i hazarda. Tako za slučaj požara sve škole raspolažu potrebnom opremom, kao što su vatrogasni aparati i hidranti, koji su u funkciji i redovito podliježu kontroli. Tek u neznatnom broju škola zabilježena su odstupanja, kao primjerice sklanjanje vatrogasnih aparata s hodnika u druge prostore radi dostupnosti i moguće zloporabe od strane učenika. Kad je o protupožarnoj opremi riječ, stanje je nešto lošije. Signalizatori dima¹⁴ postavljeni su u 18 posto škola, ali rijetke su one koje imaju cjelovitu mrežu, odnosno pokrivenost cijele zgrade.

Većina škola, njih 77 posto, ima potreban broj, odnosno najmanje tri slobodna izlazna puta iz zgrade. No u nekim se školama izlazni putovi, zbog sigurnosti i kontrole ulaska, drže zaključanima, a u nekima se, zbog istih razloga, zaključava i glavni ulaz. Zaključavanje izlaza i ulaza u škole razumljivo je ako imamo na umu izjave ravnatelja o incidentima i nasilnim ulazima u škole, no ta okolnost može na različite načine biti otežavajuća kod izbijanja krizne situacije.

Nešto više od polovine osnovnih škola, 59 posto, ima razglas koji se inače vrlo rijetko koristi, a nije upotrijebljen niti u jednoj školi prilikom dojava o postavljenim eksplozivnim napravama.

Sve su škole opremljene videonadzorom kojim se kontroliraju prilazi, odnosno ulazi u zgradu. Ti su uređaji uvedeni u škole zbog učestalih incidenata i nasilja na ulazima, ili u blizini školskih zgrada. No osim mogućnosti nadzora, problem nije u cijelosti riješen, jer se na ulazu u škole najčešće nalazi dežurni učenik i možda djelatnik škole, koji su u tim situacijama bespomoćni.

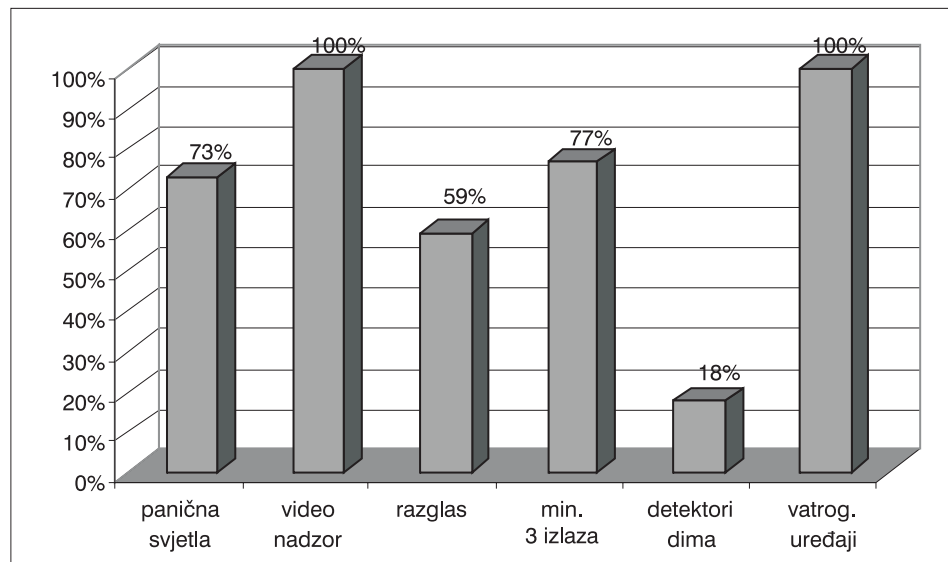
Panična svjetla su postavljena u 73 posto škola pa ipak neopremljenost dijela škola ovim uređajem velik je nedostatak. Panična su svjetla ponajprije nužna u situacijama krize koje mogu biti, a često i jesu, popraćene nestankom električne energije. No potrebna su i zbog "uobičajenih" nestataka električne energije, što se u nekim školama događa zimi zbog opterećenja električne mreže.

Prethodno navedeni podatci o opremljenosti osnovnih škola prikazani su na Slici 5.

U načelu bi se opremljenost škola mogla ocijeniti zadovoljavajućom; sve su škole opremljene protupožarnom opremom i videonadzorom, a većina ih ima i potreban broj izlaznih putova kao i panična svjetla, više od polovine škola ima razglas, dok je slabija opremljenost detektorima dima. No važnost opremljenosti umanjuje se određenim postupcima kojima se, što je proturječno, nastoji poboljšati ili postići neki drugi vid sigurnosti. Primjerice, u dijelu škola izlazni se putovi drže zaključanima zbog razumljivih razloga izbjegavanja neželjenih ulazaka. No kad bi bila potrebna evakuacija, tim bi načinom bila umnogome otežana ili usporena. Isto je i sa uklonjenim vatrogasnim aparatima; sprječavanje zloporabe tih uređaja od strane učenika može utjecati brzinu saniranja požara.

¹⁴ Sustavi za dojavu požara su elektronički uređaji koji samostalno, bez intervencije čovjeka otkrivaju i dojavljuju požar u objektima. Sastavni dijelovi sustava za dojavu požara su detektori, centralne jedinice za obradu te uređaji za signalizaciju, automatizaciju i dojavu požara. Detektori su najvažniji dio sustava za dojavu požara jer brzina reakcije ponajprije ovisi o brzini detekcije.

Slika 5. Opremljenost osnovnih škola za hazardne situacije

Zaključak

Na temelju predočenih nalaza, ponajprije toga što većina djece ne poznaje preporučena ponašanja u slučaju opasnosti i hazarda te da su u školama utvrđeni različiti aspekti i čimbenici koji umanjuju sigurnost, slijedio bi zaključak o nedostatnoj pripravnosti istraživane populacije i institucije. No s druge strane rezultati su također pokazali da briga i napor na postizanju sigurnosti djece i škole postoje; utvrđeno je da u školskim programima postoje određeni sadržaji te da se opremanju škola poklanja pozornost, kao i to da dio roditelja upućuje vlastitu djecu u to kako da se ponašaju u opasnim situacijama i kako da ih izbjegavaju.

Ovakvi rezultati, smatramo, ponajprije pokazuju da je sigurnost, u ovom slučaju djece i škole, ali i inače, vrlo kompleksna, te da njezino unapređenje podrazumijeva cjelovitost i opsežnost. To bi značilo da je uvjet za postizanje sigurnosti zapravo uspostavljanje međusobno ovisne i cjelovite mreže mjera, postupaka i aktivnosti. Ako je djelovanje usmjereno samo na jednu ili neke razine sigurnosti, ne može se jamčiti stabilnost u slučaju hazarda ili krize. Konkretno opremljenost škola koju smo ocijenili razmjerno dobrom samo je jedan aspekt koji pridonosi sigurnosti te koji, da bi ispunio svoju funkciju, treba biti poduprt brojnim drugim postupcima pripravnosti, a u kojima smo pronašli manjkavosti. Slično je i sa sadržajima školskih programa u kojima postoje neke od temeljnih informacija za ovu dob, ali prema rezultatima ista će znanja učenici u manjem broju primijeniti u konkretnim slučajevima. Napori da se postigne sigurnost od požara također su neprijeporni, ali su narušeni drugim akcijama koje su, kako smo vidjeli, usmjerene na postizanje nekoga drugog vida sigurnosti.

Slika sigurnosti učenika i škole koju ilustriraju rezultati ovog istraživanja dijelom je određena i objašnjiva sadašnjim trenutkom hrvatskog društva. Sigurnosno stanje utvrđeno u školama odraz je tranzicijskog razdoblja kroz koje prolazi naše društvo, ali i toga što ono još uvijek nosi breme ratnog iskustva. Dijelom su time uzrokovana ograničena materijalna ulaganja i incidentna događanja u ovim institucijama. Nadalje kad je riječ o djeci i postojećoj, ali i nedostatnoj, roditeljskoj angažiranosti na ovoj problematici, treba imati na umu promjene u funkcioniranju obitelji koja se

prilagođuje brzim promjenama društva. Sve veća orijentiranost roditelja na posao razlog je što je većina djece polaskom u školu prinuđena naglo se osamostaliti i više se skrbiti za sebe. Samim time oni su i izloženiji rizicima. Također zbog istih ili sličnih razloga, obitelj sve više svojih zadaća, u ovom slučaju dio odgojno-obrazovnih, prepušta institucijama društva, koje ih trenutačno nisu u stanju prepoznati ili preuzeti.

Potrebno je osvrnuti se i na nalaze koji su pokazali da se hazardi ne bilježe u iskustvima djece i škola. Ovakvi su rezultati bili i očekivani s obzirom na činjenicu da je Hrvatska tijekom posljednjeg desetljeća izuzeta od kriznih situacija većih razmjera bilo prirodnih, socijalnih ili tehnoloških uzroka. No nedostatak tih iskustva smatramo odgovornim za njihovo zanemarivanje koje je u različitim oblicima zabilježeno ovim istraživanjem; bilo u ponašanju roditelja čija su upozorenja uglavnom orijentirana samo na učestalije svakidašnje opasnosti, kod škola koje ne uvježbavaju evakuacijski plan, ili kod odlučivanja da se u eventualno opasnoj situaciji ne provede evakuacija. Istraživanje je tako potvrdilo da se, zbog toga što se rijetko događaju, ili što je izvjesno razdoblje bilo mirno, hazardi zanemaruju i doživljavaju kao nešto što se događa “negdje drugdje”.¹⁵ I ne samo kod hazarda, zanemarivanje i neprepoznavanje razvidno je i kod svakidašnjih opasnosti; onih koje se rjeđe događaju ili koje su prikrivene rutinskim funkcioniranjem svakidašnjice.

Opuštenost ili zanemarivanje opasnosti i hazarda u rizičnom društvu blisko je i dio kulture sigurnosti (Supek, 1988:129), kao uvjerenja o apsolutnoj sigurnosti.¹⁶ Iako donekle shvatljiv, takav je odnos danas vrijeme rizičan. Činjenica je da ugroženost od hazarda, bilo prirodnih, tehnoloških ili socijalnih, nije ravnomjerno raspoređena te da postoje područja i mjesta veće i manje izloženosti. No također treba imati na umu da nema fizičkog, niti socijalnog prostora za koje bi se mogla jamčiti potpuna sigurnost, da je ideja o stvaranju društva nultog rizika tek tehničko-socijalna utopija (Orešković, 1994:34), kao i to da je naš izbor u pogledu rizika vrlo ograničen.

Rezultati koje je polučilo ovo istraživanje upućuju na potrebu demokratizacije na području rizika i opasnosti (Supek, 1988:128).¹⁷ Kad je riječ o populaciji koja je ovdje istraživana, to bi podrazumijevalo kompleksno djelovanje na prepoznavanju opasnosti i hazarda, i/ili stvaranju svijesti o rizičnosti života u suvremenom svijetu i relativnosti mira u kojem obitavamo, a konkretizirano kao niz preventivnih, edukativnih i tehničkih mjera i djelovanja radi unapređenja cjelovitosti sigurnosti, s ciljem da se opasnosti i hazardi kod kojih je to moguće izbjegnu, a kod većine kako bi se umanjile njihove posljedice.¹⁸

¹⁵ Slično su potvrdila su i druga istraživanja. Prema D. Čorkalo (1992:66) Burton, Kates i White pokazuju da ljudi percipiraju opasnost ovisno o učestalosti njezina ponavljanja pa tako zanemaruju rizik i isključuju sebe iz opasnosti.

¹⁶ Ovdje je pojam kulture sigurnosti upotrijebljen u općenitijem značenju nego kod R. Supeka (1988), koji podrazumijeva stalna uvjerenja o sigurnosti, koja su urodila uvjerenjem da je određena tehnologija apsolutno sigurna.

¹⁷ Slično pojmu kulture sigurnosti i pojam demokratizacije ovdje je u općenitijem značenju nego što je izvorno kod R. Supeka (1988) koji podrazumijeva obavješćavanje građana o riziku koji u sebi nosi nova proizvodnja i njihovu suglasnost za preuzimanje toga rizika.

¹⁸ Na ovim je polazištima i Zakon o zaštiti i spašavanju iz 2004. godine. Članak 13. tako kaže sljedeće: “Svaka osoba dužna je skrbiti za svoju osobnu sigurnost i zaštitu te provoditi mjere osobne i uzajamne zaštite od prijetnji i posljedica katastrofa.” Također, Članak 15.: “Svaki građanin Republike Hrvatske ima pravo i obvezu osposobljavati se za zaštitu i spašavanje pod uvjetima propisanim zakonom i podzakonskim propisima. I Članak 16.: “Svaka osoba ima pravo na cjelovitu i pravodobno informaciju o svim prijetnjama od nastanka katastrofa te mogućnostima, načinima, mjerama i aktivnostima zaštite i spašavanja.”

LITERATURA

- Bankoff, Gregory (2001) Rendering the World Unsafe: "Vulnerability" as Western Discourse. **Disasters** 25(1):19–35.
- Barenbaum, Joshua, Vladislav Ruchkin i Mary Schwab-Stone (2004) The psychosocial aspects of children exposed to war: practice and policy initiatives. **Journal of Child Psychology and Psychiatry** 45(1):41–62
- Beck, Ulrich (2001) **Pronalaženje političkoga. Prilog teoriji refleksivne modernizacije**. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Beck, Ulrich (2002) The Silence of Words and Political Dynamics in the World Risk Society. **Logos**. 1(4):1–18.
- Cutter, L. Susan i Christopher T. Emrich (2006) Moral Hazard, Social Catastrophe: Face of Vulnerability Along the Hurricane Coasts. **The Annals of American Academy of Political and Social Science**, 604(1):102–112
- Čorkalo, Dinka (1992) Psihološki aspekti istraživanja okolinskih opasnosti. **Socijalna ekologija**. 1(1): 63–81
- Čaldarović, Ognjen (1994a) **Socijalna teorija i hazardni život. Rizici i suvremeno društvo**. Zagreb: HSD
- Čaldarović, Ognjen (1994b) Rizik i socijalni kontekst. **Socijalna ekologija**. 3(1):1–16.
- Kalanj, Rade (1994) **Moderno društvo i izazovi razvoja**. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.
- Jabry, Amer (2002) **Children in Disasters. After the cameras have gone**; <http://www.plan-uk.org/> (17. 2. 2005.)
- Mujkić, Aida (2006) Socijalne okolnosti nesreća djece. Izlaganje na Okruglom stolu **Djeca u rizičnom okruženju suvremene civilizacije**. Zagreb, 26. 10. 2005.
- Mujkić, Aida (2007) 24. Hrvatska proljetna pedijatrijska škola, Modul "Nesreće u djece" –zaključci. **Hrvatski časopis za javno zdravstvo** 3(1); <http://www.hcjz.hr/> (11. 9. 2007.)
- Orešković, Stjepan (1994) Društvo nultog rizika. **Socijalna ekologija** 3(1):27–43.
- Roberts, Helen (1996) Child accidents at home, school and play, u: Bil Gillham i James A. Thomson (ur.) **Child Safety: Problems and Prevention from pre-school to adolescence**. London: Routledge.
- Ronan, R. Kevin, David M. Johnston, Michele Daly i Reawin Fairley (2001) School Children's Risk Perceptions and Preparedness: A Hazards Education Survey. **The Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies**; <http://www.massey.ac.nz/~trauma/issues/2001-1/ronan.htm> (21. 5. 2006.)
- Supek, Rudi (1988) Ekološka svijest nakon Černobila, u: Cifrić, Ivan (ur.) **Društvo i ekološka kriza**. Zagreb: Sociološko društvo Hrvatske.
- Vorko-Jović, Ariana, Milan Rimac, Franjo Jović, Marija Strnad i Duško Šolaja (2001) Epidemiological Investigation of School-Related Injuries in Koprivnica County. **Croatian Medical Journal** 42(1):58–63.
- Woodruffe, Caroline, Myer Glickman, Maggie Barker i Chris Power, (1993) **Children, Teenagers and Health: The Key Data**. Buckingham: Open University Press.
- Zakon o zaštiti i spašavanju, Narodne novine 174 od 2004.

EVERYDAY DANGEROUS SITUATIONS IN ELEMENTARY SCHOOLS – EXPERIENCES AND PREPAREDNESS: SPLIT EXAMPLE

SANJA STANIĆ
Faculty of Philosophy
University of Split

This paper presents the results of research which was conducted among elementary schools in Split. The main aim was to investigate experiences and preparedness in case of everyday dangerous situations as well as in case of hazardous events. The research was motivated by raising hazardness of life in contemporary society, which is manifested on global level as increase of large accidents, disasters and other situations of crisis, and at level of everyday life as injuries and individual victims. Data show that, in such conditions, children are among most vulnerable segments of population.

According findings, everyday dangerous situations and incidents have predominated in experiences of pupils and schools, while hazardous events are not recorded. Preparedness is not at acceptable level because of two main reasons: most of the pupils don't know recommended behaviors in case of dangerous and hazardous situations, and second, some factors which decrease school preparedness level were detected. In conclusion findings are observed in context of contemporary Croatian society, and are interpreted regarding neglecting of hazards and dangers.

Key words: HAZARDOUS, DANGEROUS SITUATIONS, ELEMENTARY SCHOOL, PUPILS, PREPAREDNESS, EXPERIENCES, SAFETY